

A köztünk lévő távolság: a fejlődő országok és az információs jártasság

Analfabéták; Információtechnológia; Támogatás -más országnak; Társadalmilag hátrányos helyzetű olvasók

Az információs technológia növekvő használata egyre nagyobb igényt ébreszt az információtechnológiai jártasságok megszerzését szolgáló programok iránt. Nyugaton az ilyen programokat jól tájékozott

lakosságra, egészséges gazdaságra és az információk értékére lehet alapozni, ám az ilyen kultúrák körülményei között kifejlesztett programokat nem könnyű a világ fejlődő országainak igényeihez igazítani. Az írástudatlanság, a politikai biztonság és a gazdasági stabilitás hiánya csak néhány ok, amiért e programokat nem lehet ezekbe az országokba átvinni. A cikk részletesen foglalkozik e kérdésekkel, és javaslatokat tesz az információs technológia hatékonyabb használatára a fejlődő országokban.

(Autoref.)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

99/284

BOSSMEYER, Christine – HERGETH, Bernd: A networked environment for information retrieval, document ordering and delivery: results and experiences from the German project DBV-OSI II = New Rev.Inf.Net. 4.vol. 1998. 135-150.p.

Hálózati közeg az információkeresésben, a dokumentumrendelésben és -szolgáltatásban: a német DBV-OSI II program eredményei és tanulságai

Dokumentumszolgáltatás; Fejlesztési terv; Gépi információkeresés; Gépi könyvtári hálózat; Központi katalógus -online

1993 és 1997 között egy nyílt információs hálózatot hoztak létre Németországban a Z39.50 és az ILL (könyvtárközi kölcsönzés) nemzetközi szabványok alapján. A hálózati szolgáltatások lehetővé teszik adatbázisok keresését (pl. központi katalógusok, országos folyóirat-adatbázis stb.) és dokumentumok rendelését. A nemzetközi használókat is érdekelheti az a szolgáltatás, melynek keretében folyóiratcikkek elektronikus vagy nyomtatott változatát lehet megrendelni. E szolgáltatások egy, az Internethez csatlakozó web-böngésző segítségével használhatók. A cikk ismerteti a DBV-OSI II projekt keretében létrehozott hálózat létrehozásának lépéseit.

(Autoref.)

Lásd még 221, 244-245, 252, 263, 274, 289-290

Vezetési tájékoztató

99/285

BOSCH, M. – ESPELT, C.: Factores involucrados en el proceso de toma de decisiones en bibliotecas de tamaño medio y pequeño. Resultados del proyecto DECIMAL = Rev.Esp.Doc.Cient. 22.vol. 1999. 1.no. 9-22.p.

Res. angol nyelven

A döntéshozás folyamatába bevont tényezők kis és közepes könyvtárak vezetésében. A DECIMAL projekt eredményei

Vezetés; Vezetők tájékoztatása

A DECIMAL (DECISION MAKING in Libraries: decision research for the development of integrated library systems) az Európai Bizottság XIII. főigazgatósága által támogatott, 1995. február – 1997. április között működött projekt volt, azzal a céllal, hogy egy integrált döntés-támogató modul hozzon létre a kis és közepes méretű könyvtárakban használt integrált könyvtári rendszerek számára. A projektet a Manchester Városi Egyetem könyvtári és informatikai tanszéke vezette, résztvevői a párizsi és a barcelonai egyetemi könyvtári tanszékek, az oxfordi University College könyvtára és egy oxfordi cég (Inheritance Systems Ltd.) voltak.

A résztvevő országokban elvégzett mennyiségi és minőségi vizsgálatok során különféle módszereket alkalmaztak: áttekintették az adott ország vonatkozó szakirodalmát, interjúkat és kérdőíves felméréseket végeztek és vita-csoportokat is létrehoztak. A vizsgálatok egyik iránya a teljesítménymérések és mutatók tényleges használatát kutatta a könyvtári tevékenységek vezetésében és értékelésében, illetve

az ilyeneket nem használók érdeklődését e téma iránt. A másik fő irány a leggyakoribb döntések típusaira és a döntéshozatali folyamatot befolyásoló tényezőkre (a használt információforrásokra, a szervezet-kultúrára, az oktatásra stb.) volt kíváncsi.

A felmérések szerint gyakorlatilag minden könyvtár gyűjt statisztikai adatokat, s az ezekből származó 102 mérő- és mutatószám nagyjából felét fel is használják a döntési folyamatban. Érdekes, hogy a különböző adatokat különböző könyvtárakban másként értékelik: az iskolai könyvtárak számára a tájékoztató munka, az orvosiak számára a könyvtárközi kölcsönzés adatai voltak a legfontosabbak. A felmérés azt is megmutatta, hogy a döntéshozók nemcsak a statisztikai adatokra alapoznak, hanem a folyamatban a személyi elemek is fontos szerephez jutnak. A döntéshozatal befolyásoló személyi tényezők közül Spanyolországban 20,4%-kal az egyéni tapasztalat és az intuíció, majd 19,2%-kal a könyvtári személyzettől és a más intézményektől származó egyéni vagy kollektív vélemények (tehát a személyes kapcsolatok) vezetnek, míg a három ország egyesített tapasztalatai szerint fontosabbak a kapcsolatok (20,7%), mint az egyéni tapasztalat és az intuíció (12,9%). A források második csoportját a spanyoloknál a belső dokumentáció (pl. a könyvtár céljait leíró, gyűjtőkörét, működését szabályozó dokumentumok) és információ, valamint a statisztikai adatok (16,7%), míg az összesített adatoknál a használóktól szerzett információk (10,8%, a spanyoloknál csak 6,5%) vezetnek.

Mindkét esetben meglepően alacsony (2,9, illetve 5,6%) a szakirodalom befolyásának mértéke. Az 1995-ös állapotot tükröző felmérés szerint igen kis mértékű az elektronikus levelezés, az Internet és a levelezőlisták alapján nyert információk felhasználása. Olasz- és Spanyolország esetében a döntési folyamatokat befolyásoló tényező a vezetési módszerek oktatásának hiánya is. A kiskönyvtárak gyér személyi ellátottsága, ahol a főnök maga is szinte

minden munkafolyamatban részt vevő könyvtáros egyben, nem teszi lehetővé, hogy a vezető kellő időt fordítson döntései előkészítésére, a vezetésre és az ellenőrzésre.

Az előzetes vizsgálatok alapján összeállították a modullal szembeni elvárásokat, amelyek szerint a modul legyen: könnyen kezelhető, többnyelvű, rugalmas, olcsó, DOS és Windows környezetben alkalmazható, kompatibilis az integrált könyvtári rendszerekkel és tudja kezelni azok adatait; tudja integrálni a szöveges, grafikus, képi és hang-információkat; kapcsolódjon a legáltalánosabb kommunikációs rendszerekhez (e-mail, Internet); legyen képes az adatok archiválására, a régi és új adatok összevetése érdekében; többféleképpen tudja az adatokat megjeleníteni; tudjon a felhasználó által kért módon adatokat gyűjteni; gondoskodjék az adatbiztonságról.

A specifikáció alapján elkészített prototípust komoly értékelésnek és tesztelésnek vetették alá, a megállapított hibákat és a tesztelés során felmerült hiányokat négy verzió kifejlesztése során sikerült kiküszöbölni, illetve beépíteni. A projekt végeredménye – a dinamikus és hatékony együttműködés élményén túl – egy, a tesztelők által igen nagyra értékelt, a kis és közepes könyvtárak döntési folyamataiban jól használható eszköz megvalósulása, létrehozása volt, amely remélhetőleg ténylegesen forgalomba is kerül.

(Mohor Jenő)

Könyvtártudományi, informatikai tájékoztatás

Lásd 272

Pedagógiai tájékoztatás

99/286

RUSCH-FEJA, Diann: A virtual national library of education? German libraries cooperate to support education = INSPEL. 32.vol. 1998. 4.no. 243-261.p.

Az oktatás virtuális nemzeti könyvtára – a német könyvtárak együttműködése az oktatás támogatására

Adatbázis -pedagógiai; Együttműködés -belföldi; Oktatás információellátása

A 2. világháborút követően több német pedagógiai kutatóintézetben és a pedagógusképző intézményekben jött létre jelentős szakgyűjtemény, azonban ezek együttműködése, tevékenységük koordinálása csak 1964-ben kezdődött, amikor nyolc dokumentációs központ és könyvtár megalakította együttműködési körét (Dokumentationsring Pädagogik – DOPAED), amely legalább hatféle adatformátum és négyféle katalogizálási mód ellenére 1966-ban kiadta a pedagógiai bibliográfia (Bibliographie Pädagogik) első kötetét. A hetvenes évek elejére kifejlesztették a pedagógiai tézauruszt is, amely a verbális deszkriptorokat és a bibliográfia számára a német oktatási rendszeren alapulva kidolgozott osztályozási rendszert kombinálta. A hetvenes években kormány szinten tervezett húsz szakterületi információs központból 16 valósult meg, a pedagógiai a meg nem alapítottak közt maradt, ugyanakkor önkéntes volta és a külső támogatás hiánya ellenére a DOPAED taglétszáma az 1980-as évekre 27-re nőtt.

A német újraegyesítés hatással volt a bibliográfiai koordinációra és a pedagógiai információforrásokhoz való hozzáférésre is: egyes volt NDK-s „közpon-

ti” intézmények megszűntek, másokat integráltak a nyugati hasonló intézménybe (gyakran úgy, hogy megmaradtak eredeti működési helyükön). A keleti intézmények könyvtárainak anyagát (bár azok bizonyos mértékben szelektív gyűjtemények voltak) nem lehetett figyelmen kívül hagyni, így szóba került ezen anyagok integrálása a *Bibliographie Pädagogik* adatbázisába. A bibliográfia 1991-re már négyéves publikációs késést akkumulált. A DOPAED önkéntes jellege és hogy tagjai között túl sok kis intézmény is volt, kezdett egyre több problémát okozni.

A szövetségi és a Hessen tartományi kormány együttesen indította el 1991 végén a FIS (Fachinformationssystem)-Bildung (pedagógiai szakinformációs rendszer) elnevezésű kísérleti projektet. Ennek nyomán a DOPAED megszűnt: tagjai létrehozták a pedagógiai információs társaságot (Gesellschaft Information Bildung – GIB), mely érdekeiket képviseli a FIS-Bildung adatbázisban, illetve értékesíti a pedagógiai bibliográfia nyomtatott köteteit. A GIB éves konferenciákat rendez, amelyeken az indexelés minősége, tézaurusz-problémák, a bibliográfiai adatokhoz és a teljes szövegekhez való hozzáférés és hasonló kérdések szerepelnek napirenden.

A „FIS-Bildung” 1992-1995 között (majd további egy évig) államilag finanszírozott kísérleti projekt volt, eredetileg a DOPAED által megkezdett bibliográfiai munkálatok folytatásának koordinálására, végső célként egy átfogó, német nyelvű pedagógiai bibliográfia évenként kumulált CD-ROM-jával. A volt DOPAED-tagokkal kötött megállapodások és a volt NDK-s adatbázisok külön szponzorált konvertálása nyomán a FIS-Bildung létre tudta hozni a „CD-Bildung” elnevezésű, a német pedagógiai szakirodalom bibliográfiáját tartalmazó CD-ROM adatbázist. Ennek első, 1994-es kiadása az 1980-1993 közötti termést tartalmazta, 213 964 bibliográfiai tételt, amelynek 12,4%-a rendelkezett tartalmi kivitallal is. Az 1998-as 5. kiadás már 375 775 tételt (28,7%-ban kivonatoltat) tartalmaz. A FIS-Bildung

1996 végén megszűnt kísérleti projekt lenni, és 1997-től a Nemzetközi pedagógiai kutatások német intézetének része.

A fejlemények jól mutatják, hogy az érdekelt kisebb intézmények milyen együttműködés és koordináció révén pótolják az országos pedagógiai információs központ, illetve az országos pedagógiai könyvtár hiányát. Ugyanakkor az információs infrastruktúra terjedése szinte kínálja a hálózati információs forrásoknak a meglévő programokba integrálását. 1995-ös konferenciáján a GIB egy országos pedagógiai Web-szerver ötletét vetette fel, s a koncepció hamarosan három éves pénzügyi támogatást nyert. A Deutscher Bildungs-Server (DBS, a Web-hely angol nevén: German Educational Resources Server) célkitűzése, hogy a gyorsan fejlődő német pedagógiai hálózatban a kommunikáció és információ központi bemeneti pontja legyen; hogy a pedagógiai információkat átlátható infrastruktúrába helyezze és lehetővé tegye hozzáférésüket mind a pedagógusok, mind a nagyközönség számára. További célja a német hálózat összekapcsolása más országok pedagógiai információs rendszereivel.

A szerver (<http://dbs.schule.de>) kapcsolódik a legnagyobb német tankönyvkiadók web-helyeihez, a pedagógiai kutató társasághoz (Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaft) és az iskolai hálózathoz (<http://www.schule.de>), valamint számos más, a pedagógiában érintettek számára fontos információforráshoz is. Egyik legnagyobb eredménye az „Unterrichtsmaterialen und Projekte” elnevezésű adatbázis, amely mintegy 4200 elektronikus dokumentumot, szoftvert, multimédiás és interaktív tanulási programot, CD-ROM-okra és könyvekre vonatkozó adatokat tartalmaz. A Dublin Core Metadata használatával a szerver adatbázisában könnyű a keresés.

1996-ban 12 tartományi pedagógiai intézet, az iskolai hálózat és néhány egyetemi pedagógiai tanszék képviselői kezdeményezték a pedagógiai informá-

cióforrások hálózatba vonását és az elektronikus források integrálását az oktatás minden szintjén. Ennek nyomán jöttek létre a tartományokban az u.n. „Landesserver”-ek. Ma a 16 tartományi pedagógiai szerver közül 14 folytat rendszeres adatcserét a DBS-szel. A DBS aktív résztvevője az európai iskolai hálózat (<http://www.eun.org>) fejlesztésnek és kiterjesztésének is.

A jelentős német pedagógiai szakkönyvtárak legfőbbjének van saját Web-helye, és kapcsolatban áll a DBS-szel is. E gyűjteményeknek, és tevékenységük eredményeinek összekapcsolása hozhatja létre – virtuálisan – a hiányzó német országos pedagógiai könyvtárt. A FIS-Bildung, mint koordináló szerv, többé-kevésbé átvette a pedagógiai nemzeti bibliográfiai szolgálat felelősségét. A dokumentum-ellátás (könyvtárközi kölcsönzés) nagyrészt elérhető a CD-Bildungban szereplő leőhelyek alapján. A DBS nemcsak a könyvtári gyűjteményekről, hanem a hagyományos könyvtári anyagokon túli információforrásokról is tájékoztat. Mindezek, a további fejlesztésekkel és más információforrásokkal (pl. ERIC GEM, Educom’s Instructional Materials System) való együttműködéssel, a legszélesebb értelemben vett országos virtuális pedagógiai szakkönyvtár használatának lehetőségét nyújtják.

(*Mohor Jenő*)

Szabadalmi tájékoztatás

99/287

BELOVA, N.: *Budušee: za edinyim patentno-informacionnym prostranstvom = Biblioteka*. 1998. 11.no. 78-79.p.

A jövő: az egységes szabadalmi tájékoztatási térségért

Szabadalom; Tájékoztatás -szabadalmi

A közelmúltban nemzetközi szemináriumra gyűltek össze Moszkvában mindazon oroszországi és „közeli külföldi” (FÁK államokbeli) szervek, intézmények és fogyasztók képviselői, akiknek érdeke fűződik a szabadalmi tájékoztatás megbízhatóságához: gyorsabbá és minőségibbé tételéhez.

A résztvevők – teljes egyetértésben – azon voltak, hogy a fenti célkitűzéshez megtalálják a megfelelő módszereket. A szemináriumról tüzetes emlékeztető készült. Benne mindaz megtalálható, aminek véghezvitele révén a szabadalmi tájékoztatásra szebb jövőndő virrad.

Mindenekelőtt el kell érni, hogy Oroszország és a „közeli külföld” egységes szabadalmi tájékoztatási térséggé integrálódjon. Ezt különösen a „közeli külföldről” érkezett képviselők és az orosz regionális intézmények képviselői kívánták–követelték. A „térségi problematikán” belül a részkérdések garadája vár megoldásra. Ilyen egyebek közt a szabadalmi leírások köteles példányai szolgáltatásának, illetve – általánosabban véve – terjesztésének-be-szerzésének rendezése, ui. a jelenlegi, sok helyütt foghíjas állományokkal az intézmények – információs központok és szakkönyvtárak – nem piacképesek. Nem kevésbé fontos a korszerű technológiák és eszközök (Internet, CD-ROM stb.) térhódításának siettetése.

A fejlődést – egyelőre – szakmódszertani nehézségek is lassítják–akadályozzák. Pl. nem lehet anélkül eredményes együttműködés, hogy ne születnék egyezség a feltárás adatainak szabványosításáról. A szabadalmi tájékoztatás rendszerén belül működő könyvtáraknak ezen kívül azáltal is meggyűlik a bajuk, hogy a szabadalmak megfelelő kezelésére nem alkalmasak az általuk általában használt feldolgozási–feltárási módszerek.

Ugyancsak szakkönyvtári kérdésfelvetés, hogy mi-ként elégíthetők ki azok igényei, akiről napjaink-

ban mint nem fizetőképes keresletről szoktak megfeledezni.

A szemináriumról készült beszámoló hangsúlyozza – s ez ebből a referátumból is kitűnik –, hogy a szeminárium elméleti kérdésekkel nem foglalkozott, szigorúan gyakorlati tennivalókat tárgyalt-vitatott meg.

(Futala Tibor)

99/288

MARX, Bernard: Diffusion de l'information et access aux données de l'INPI = Documentaliste. 36.vol 1999. 1.no. 29-36.p.

A szabadalmi információkhoz való hozzáférés helyzete Franciaországban

Tájékoztatás -szabadalmi

Franciaországban az országos ipari szabadalmi intézet (INPI – Institut national de la propriété industrielle) feladata a szabadalmi és a vállalati információk (pl. évi jelentések) gyűjtése, feldolgozása és megőrzése. A jelen cikk az INTI által ezen információk terjesztésére kifejlesztett rendszert ismerteti. A rendszerhez való szakmai és nyilvános hozzáférés ismertetését követően a cikk a közhasznú információk terjesztésére vonatkozó jelenlegi francia és európai politikákkal is foglalkozik.

(Autoref. alapján)

Társadalomtudományi tájékoztatás

99/289

ACCART, Jean-Philippe: Les réseaux de l'information en sciences sociales: Quelques exemples = Documentaliste. 36.vol 1999. 1.no. 37-42.p.

Res. angol és német nyelven

Információs hálózatok a társadalomtudományok területén

Adatbázis -társadalomtudományi; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás -társadalomtudományi

A társadalomtudományok sokféle, dinamikusan fejlődő területeit érdemes jobban megismerni, azonban a kutatóknak vagy információs szakembernek nem könnyű eligazodniuk az információk hatalmas tömegében. A cikk ebben segít az olvasóknak, egyrészt adatbankok és Internet-helyek ismertetésével, másrészt fontos nemzetközi társadalomtudományi hálózatok bemutatásával, amilyen pl. az IFLA társadalomtudományi szekciója, a Társadalomtudományi Információs Átjáró (Social Science Information Gateway – SOSIG) és az Internet társadalomtudományi „cserkész” projektje (Internet Scout Project), amely a Wisconsin Egyetem (Madison) informatikai tanszékének terméke.

(Autoref. alapján)